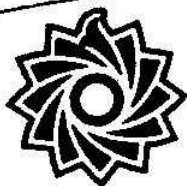

۱۴۷۲۸۸۴

دانشگاه تربیت دبیر شهید رجانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

ناتوانی‌های یادگیری

آموزش مهارت‌های خواندن و دانش آموزان نارسا خوان

تألیف:

دکتر فریده حمیدی

عضو هیأت علمی دانشگاه تربیت دبیر شهید رجانی

مرضیه فیاض‌بخش

سر شناسنامه	:	حمیدی، فریده، ۱۳۴۰-
عنوان و نام پدید آور	:	ناتوانی های یادگیری: آموزش مهارت های خواندن برای دانش آموزان نارساخوان / فریده حمیدی، مرضیه فیاض بخش
مشخصات نشر	:	تهران: دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی، ۱۳۹۵.
مشخصات ظاهری	:	۱۱۲ ص: جدول، نمودار.
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۶۵۹۴-۶۳-۷
وضعیت فهرست نویسی	:	فیبا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۸۹-۹۲.
عنوان دیگر	:	آموزش مهارت های خواندن برای دانش آموزان نارسا خوان.
موضوع	:	یادگیری - اختلالات
موضوع	:	Learning disabilities
موضوع	:	یادگیری - اختلالات - درمان
موضوع	:	Learning disabilities - Treatment
موضوع	:	کودکان ناتوان در یادگیری
موضوع	:	Learning disabled children
شناسه افزوده	:	فیاض بخش، مرضیه، ۱۳۴۵-
شناسه افزوده	:	دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی
شناسه افزوده	:	Shahid Rajaee Teacher Training University
رده بندی کنگره	:	۴۷۰۴ ۱۳۹۵ ن ۸ ح / LC
رده بندی دیویی	:	۹ ۷۱
شماره کتابشناسی ملی	:	۴۰۰۱۷۴۵

دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی

عنوان	:	ناتوانی های یادگیری: آموزش مهارت های خواندن برای دانش آموزان نارساخوان
تألیف	:	دکتر فریده حمیدی، مرضیه فیاض بخش، فیاض بخش، مرضیه، ۱۳۴۵-
ویراستار ادبی	:	خانم عاطفه نجیبی
نوبت چاپ	:	اول - زمستان ۱۳۹۵
انتشارات	:	دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی
لیتوگرافی	:	فرانقش
چاپ	:	فردوس
طراح جلد	:	محمد معتمدی نژاد
ناظر چاپ	:	محمد معتمدی نژاد
صفحه آرا	:	محمد جواد رحیمیان
کارشناسان	:	نیره فیروزی / طاهره کیا / علی رضایی اهوراوی
شمارگان	:	۱۰۰۰ جلد
قیمت	:	۱۰۰,۰۰۰ ریال
شابک	:	۹۷۸-۶۰۰-۶۵۹۴-۶۳-۷
	:	ISBN: 978-600-6594-63-7

کلیه حقوق این اثر برای مؤلفان و مترجمان و دانشگاه تربیت دبیر شهید رجائی محفوظ است.

نشانی: تهران، لویزان - کد پستی ۱۵۸۱۱-۱۶۷۸۸ - صندوق پستی ۱۶۳ - ۱۶۷۸۵ - تلفن: (۲۶۳۲) ۹ - ۲۲۹۷۰۰۶۰
 ۲۲۹۷۰۰۴۲، تلفکس: ۲۲۹۷۰۰۴۲، پست الکترونیکی: Publish@srutu.edu، وب سایت: http://Publish.srutu.edu

فهرست

پیش گفتار

مقدمه

فصل اول / ناتوانی یادگیری

- ۱.....
- ۳..... مفهوم ناتوانی های یادگیری.....
- ۳..... تعریف کمیته ی مشترک سی ناتوانی های یادگیری.....
- ۵..... ملاک های DSM-5 برای طبقه بندی اختلالات خواندن.....
- ۶..... شیوع ناتوانی های یادگیری.....
- ۸..... اختلالات همراه با ناتوانی های یادگیری.....
- ۸..... ۱- افسردگی، اضطراب و اختلال دوقطبی.....
- ۸..... ۲- اختلال رفتاری.....
- ۸..... ۳- اختلال بیش فعالی - نقص توجه.....
- ۹..... سبب شناسی ناتوانی های یادگیری.....
- ۹..... ۱- اختلال جزئی در سیستم اعصاب مرکزی.....
- ۱۰..... ۲- عوامل ژنتیکی.....
- ۱۰..... ۳- عوامل محیطی.....
- ۱۱..... الگوهای تشخیصی ناتوانی های یادگیری.....
- ۱۱..... توصیف مدل ناهماهنگی هوش بهر - پیشرفت.....
- ۱۳..... توصیف مدل "پاسخ به مداخله".....

فصل دوم / طبقه بندی ناتوانی های یادگیری

- ۱۸..... ناتوانی های یادگیری تحصیلی.....
- ۱۸..... ناتوانی ریاضیات.....
- ۱۹..... ناتوانی در بیان نوشتاری.....

۰	 ناتوانی خواندن
۰	 ملاک‌های تشخیص نارساخوانی
۰	 شیوع
۲	 دوره یا سیر اختلال نارساخوانی
۲	 خصوصیات بالینی
۴	 چارچوب رشد برای در نظر گرفتن اختلالات خواندن
۶	 رابطه بین اختلالات خواندن و زبان
۶	 پیوستگی بین اختلالات گفتاری زبانی و خواندن
۷	 مهارت‌های حسی در اختلالات صدا- گفتار
۸	 مهارت‌های تحصیلی در دانش‌آموزان با آسیب زبان
۸	 مهارت‌های خواندن در دانش‌آموزان با آسیب‌های زبان عملی
۸	 دیدگاه ابعادی به اختلال خواندن
۹	 همبودی بین اختلالات خواندن و سایر اختلالات عصب‌شناختی
۰	 طبقه‌بندی خواندن و اختلالات مرتبط
۱	 مراحل رشد یادگیری خواندن

فصل سوم / ارزیابی خواندن

۵	 الف- مقیاس‌های غیررسمی
۵	 ب- پرسش‌نامه غیررسمی خواندن
۶	 ج- آزمون‌های رسمی
۸	 سبب‌شناسی مشکلات کودکان با ناتوانی یادگیری خواندن
۸	 ۱- عوامل عصب‌شناختی
۹	 ۲- مشکلات رمزگشایی
۹	 ۳- مشکلات تشخیص دیداری
۹	 ۴- مشکلات تشخیص شنیداری
۰	 ۵- مشکلات پردازش واجی
۰	 ۶- نارسایی درک مطلب
۰	 ۷- اشکال مهارت‌های تحلیل کلمه
۱	 ۸- اشکال در مهارت‌های درک لفظی

۹- آسیب در مهارت‌های حافظه..... ۴۱

۴۳

فصل چهارم: شیوه‌های درمانی مشکلات خواندن

۱- شیوه بازگویی تجربه‌ها..... ۴۵

۲- روش آوایی دیداری..... ۴۶

۳- استفاده از تکنیک کلمات رنگارنگ..... ۴۶

۴- با موج بخوانیم، بازی کنیم و لذت ببریم..... ۴۶

۵- استفاده از مهارت‌های نظارت بر خود..... ۴۶

۶- روش استفاده از مجموعه حس‌ها..... ۴۶

۷- روش تدریس دو جانبه..... ۴۷

۸- روش آموزش مستقیم..... ۴۷

۹- روش آموزش انفرادی..... ۴۷

۱۰- آموزش خواندن با استفاده از پیوت..... ۴۸

۱۱- روش هجایی یا ترکیبی..... ۴۸

۱۲- روش کلی یا تحلیلی..... ۴۸

۱۳- روش طبیعی..... ۴۸

۵۱

فصل پنجم / حافظه‌ی فعال

انواع حافظه‌ی فعال..... ۵۴

ارزیابی حافظه فعال..... ۵۵

حافظه در کودکان با ناتوانی‌های یادگیری..... ۵۷

حافظه فعال در کودکان با ناتوانی‌های یادگیری..... ۵۹

حافظه فعال و ناتوانی در خواندن..... ۶۰

۶۱

فصل ششم / پژوهش‌های انجام شده در داخل و خارج از کشور

پژوهش‌های انجام شده در خارج از کشور..... ۶۳

پژوهش‌های انجام گرفته پیرامون موضوع در داخل کشور..... ۶۷

۷۱

فصل هفتم / آزمون خواندن و نارسا خوانی (نما)

۱- خرده آزمون خواندن کلمه‌ها..... ۷۳

فعال مشکل دارند، آموزش این حافظه و مؤلفه های مربوط به آن می تواند موجب تقویت این حافظه شده که این امر به نوبه خود می تواند باعث بهبود و بالا رفتن سطح عملکرد تحصیلی کودک شود. به عبارت دیگر آموزش هایی متناسب با مؤلفه های حافظه فعال اعم از کلامی، بینایی - فضایی با استفاده از اشکال، حروف به کودکان داده می شود، که موجب فعال شدن بخشی از مغز که در رابطه با حافظه فعال است، می گردد. این آموزش ها موجب تقویت حافظه بینایی - فضایی، کلامی و ... شده و به دنبال آن موجب بهبود و تقویت عملکرد خواندن در دانش آموز می گردد. از این رو در این کتاب، آموزش هایی مناسب با حافظه فعال با استفاده از اشکال، حروف، اعداد در آموزش کودکان مورد استفاده قرار گرفته است که می تواند موجب فعال شدن بخشی از مغز که در رابطه با حافظه فعال است، گردد. این آموزش ها موجب تقویت حافظه بینایی - فضایی، کلامی و اجرایی شده و به دنبال آن موجب بهبود و تقویت خواندن در دانش آموز می شود.

با توجه به محتوای تخصصی فصول مختلف کتاب، متن حاضر می تواند برای دانشجویان رشته های روانشناسی و علوم تربیتی، به عنوان کتاب درسی در مقطع کارشناسی و کارشناسی - ارشد لحاظ شود. همچنین علاوه بر اساتید و دانشجویان حوزه های روان شناسی و علوم تربیتی، مشاوران تحصیلی، مربیان و اولیای دانش آموزان نیز می توانند از مطالب آن بهره مند شوند. از این رو از کلیه اساتید و صاحب نظران در حوزه های روانشناسی و علوم تربیتی انتظار داریم با همکاری، راهنمایی و پیشنهادهای اصلاحی خود، ما را در غنای هر چه بیشتر مطالب کتاب یاری نمایند.

مقدمه

تمامی کودکان در جمع باسواد دارای حق سوادآموزی هستند و در سیستم آموزش و پرورش انتظار می‌رود که دانش‌آموزان در پایان مقطع ابتدایی به‌طور روان بخوانند و آنچه را خوانده‌اند درک کنند و در نتیجه آن‌ها بتوانند بخوانند تا یاد بگیرند (آموزش برای همه، ۲۰۱۱). لذا، نگرانی‌های زیادی در مورد کودکانی که مشکلات خواندن (و نوشتن) در سیستم مدرسه دارند، وجود دارد. بنابراین باید اشاره شود که مشکلات خواندن به سیستم آموزشی مربوط به و جایگاهی را در روان - پزشکی تضمین نمی‌کند. هرچند، اختلالات خواندن^۱ در کل با دیگر اختلالات عصب تحولی^۲ از قبیل اختلالات رفتار تخریبی^۳ ارتباط دارند و اضطراب به ندرت در افراد مبتلا به نارساخوانی افزایش می‌یابد (کارل و ایلز، ۲۰۰۶). در نتیجه اختلالات خواندن باید از بعد روانی نیز مورد نظر قرار گیرد.

اختلال یادگیری کلی^۴ با نشانه تأخیر در مهارت‌های تحصیلی طبقه‌بندی می‌شوند که بارزترین آن‌ها نارساخوانی با مشکلات در روان خوانی و هجی کردن است (داف و همکاران، ۲۰۱۶). نارساخوانی، برای کودکانی که علی‌رغم هوش طبیعی، قادر به خواندن نیستند، به کار می‌رود. این گروه از کودکان ممکن است بسیاری از واژه‌ها را بدانند و به راحتی آن‌ها را در مکالمه بگیرند، اما قادر به درک و شناسایی نشانه‌های نوشتاری یا چایی نیستند. هم‌چنین کودکان با

1 -Dyslexia

2 -Neurodevelopmental disorders

3 -Disruptive behavioral disorders

4-Carroll & Iles

5 -General learning disorders

ناتوانی در خواندن در نامیدن کلمات، حروف و اعداد نیز کند هستند (فلچر^۱ و همکاران، ۲۰۰۷؛ به نقل از حقیقت زاده، ۱۳۸۹). در جریان خواندن کودک باید بتواند شکل های پیچیده و انتزاعی حروف و کلمات را ادراک و شناسایی کند، آن ها را به خاطر بسپارد و نیز آن ها را ادراک کند. برخی از متخصصان خواندن را ساختاری دو مرحله ای می دانند که مرحله اول، تبدیل نمادهای (کلمات) مورد مشاهده به صداها و مرحله دوم تجزیه و تحلیل صداها به مفاهیم زبانی است که فرد باید به آن مسلط باشد (سیف نراقی و نادری، ۱۳۸۴). بنابراین، پیش نیازهای درست خواندن، برخورداری از توانایی هایی چون حافظه شنوایی، ادراک شنوایی، حافظه بینایی، ادراک بینایی و شنوایی، (تطبیق علائم نوشتاری با واج های زبان)، هماهنگی حرکات چشم برای دیدن حروف کلمات و جملات و جهت آن ها، ادراک فضایی مناسب از حروف، کلمات و جملات، سازمان دهی، زمان، چگونگی آغاز و پایان متن و نیز کلمه ضروری است (سمرود - کلیکمن^۲، ۲۰۰۵). به طور کلی حافظه ی فعال یک سیستم جامع است که عملکردها و زیرسیستم های حافظه ی درازمدت - کوتاه مدت را متحد می کند (بدلی، ۱۹۸۶، به نقل از دن^۳، ۲۰۰۸). حافظه ی فعال دارای اصولی است که شامل: حافظه ی فعال کلامی، حافظه ی فعال فضایی - بینایی و حافظه ی فعال اجرایی می شود. شواهدی وجود دارد که نشان می دهد کودکان مبتلا به ناتوانی های یادگیری در حافظه مشکل دارند. شواهد تجربی نشان می دهد که عملکرد پایین حافظه فعال در کودکان با ناتوانی های یادگیری، به طور قابل اعتمادی می تواند دانش آموزان با ناتوانی های یادگیری و دیرآموز را از هم متمایز کند. سوانسون، کهران و اورس^۴، ۱۹۹۰ به نقل از آقا بابائی^۵، ۱۳۸۰، جفری و اورات^۶ (۲۰۰۴) در پژوهش های خود عنوان حافظه ی فعال و نقش آن در ناتوانی خواندن و دیگر ناتوانی های ویژه یادگیری به این نتیجه دست یافتند که کودکان با ناتوانی در خواندن و دیگر ناتوانی های ویژه یادگیری (از جمله ناتوانی در املا) در عملکرد مربوط به حافظه ی فعال و ارزیابی آواشناسی پایین تر از گروه کنترل عمل می کنند. در مطالعه ای دیگر ۲۲ دانش آموز با ناتوانی خواندن با گروه کنترل در تکالیف حافظه ی فعال بینایی - فضایی و کلامی مقایسه شدند. نتایج نشان داد که گروه با ناتوانی خواندن در حافظه ی فعال بینایی - فضایی و کلامی عملکرد پایین تری نسبت به گروه کنترل دارند (اسمیت - اسپارک و فیسک^۶،

1- Fletcher

1 -Semrud- clickman

2- Dehn

3- Swanson, Cochran & Ewers

4- Jeffrei & Everat

6 -Smith - Spark & Fisk

۲۰۰۷). از سویی تعدادی از مطالعات تأیید می‌کنند که ظرفیت حافظه‌ی فعال می‌تواند با آموزش در این حافظه افزایش یابد (دن، ۲۰۰۸). سوانسون و جرمن^۱ (۲۰۰۷). طی تحقیقی نشان دادند که بین حافظه‌ی فعال و عملکرد خواندن دانش‌آموزان دارای نارساخوان رابطه معناداری وجود دارد. نتایج این تحقیق نشان داده است که عملکرد افراد دارای حافظه‌ی فعال بالا بهتر است و به عکس افراد دارای عملکرد بهتر حافظه‌ی فعال بالاتری دارند. نتایج بررسی نقایص حافظه‌ی فعال در مطالعه سیگنریک، اوکھیل و یویل^۲ (۲۰۰۰)، نشان داد که افرادی که در خواندن عملکرد ضعیف دارند و پیشرفت تحصیلی آن‌ها کم است، در مقایسه با گروه گواه و عادی، در دو بخش حافظه‌ی فعال، یعنی تکرار واج شناختی و ذخیره واج شناختی، نقص دارند، برخی فقط در یک جزء عده‌ای در دو جزء (سعادت‌ی شامیر، ۱۳۸۹).

گرچه مدل‌های گوناگونی از حافظه‌ی فعال در طول سال‌های گذشته تحول پیدا کرده‌اند، اما مدلی که توسط بدلی و هیچ^۳ (۱۹۷۳) مطرح شد، یک نظریه سودمند در مطالعات متعدد در زمینه ناتوانی‌های یادگیری است (دن، ۲۰۰۸). مدل بدلی و هیچ (۱۹۷۴)، یک چارچوب نظری برای بررسی سهم سیستم‌های حافظه در فرایندهای شناختی را فراهم می‌کند (ماسورا^۴، ۲۰۰۶).

دو مؤلفه بازنمایی صوتی و ذخیره‌سازی مرتب کلمات، از مؤلفه‌های بسیار مؤثر، اساسی و بنیادین حافظه‌ی فعال و زیربنای مهارت فرد در عملکرد خواندن محسوب می‌شوند؛ از این‌رو خواندن یکی از متغیرهای مهم و مرتبط با نظام حافظه است (گت‌کول و آلووی^۵، ۲۰۰۸؛ به نقل از سعادت‌ی شامیر، ۱۳۸۹). خواننده هنگام مواجه با یک واژه، نخست باید آن را با زنجیره صوتی آن رمزگشایی کرده و سپس اصوات را در انباره موقت خود نگهداری کند. برای خواندن با صدای بلند به شکل یک واژه ترکیب کند. این فرایند که حافظه‌ی فعال آن را انجام می‌دهد، به فرد امکان خواندن می‌دهد. از طرفی رمزگردانی و پردازش کارآمد واجی، آوایی و معنایی در سال‌های آغازین خواندن به خواننده مبتدی کمک می‌کند تا منابع شناختی کمتری را بیشتر صرف وظیفه دشوارتر، یعنی ترکیب اصوات (برای شکل‌دهی به واژه) کند (میسون^۶، ۲۰۰۴؛ به نقل از سعادت‌ی شامیر، ۱۳۸۹). هم‌چنین در مطالعات دیگری اثربخشی آموزش کارکردهای حافظه

1- Swanson & German

2- Seigneuric, Oakhill & Yuill

3- Baddeley & Hitch

4- Masoura

5- Gathercole, Alloway

6- Meyson

فعال، برنامه ریزی، فراشناخت بر بهبود عملکرد تحصیلی دانش آموزان با ناتوانی یادگیری (عابدی و همکاران، ۱۳۸۹؛ عابدی و آقابابایی، ۱۳۸۹؛ میرمهدی و همکاران، ۱۳۸۸) نشان داده شده است. هلمز^۱ و همکاران (۲۰۰۹) دریافتند که فعالیت مغز مرتبط با حافظه ی فعال بعد از آموزش در این حافظه افزایش می یابد. این محققین آموزش این حافظه را بر روی کودکان با ناتوانی یادگیری در ریاضیات بررسی کردند. نتایج، بهبود این کودکان را در ناتوانی ریاضی نشان داد. مپوت و بیسانز^۲ (۲۰۰۸) نشان دادند دانش آموزان با ناتوانی های یادگیری ریاضی در مهارت های محاسباتی، حافظه فعال و دانش ادراکی در مقایسه با گروه عادی به طور معناداری عملکرد پایین تری دارند. لوکاسیو^۳ و همکاران (۲۰۱۰) نقایص کارکردهای اجرایی در میان کودکان با ناتوانی همه خواندن مورد مطالعه قرار دادند. در این پژوهش ۸۶ کودک ۱۴-۱۰ ساله مورد بررسی قرار گرفتند. این کودکان در کارکردهای اجرایی برنامه ریزی، حافظه ی فعال بینایی - فضایی، حافظه فعال^۴ (معمولی) بازداری پاسخ با هم مقایسه شدند. نتایج نشان داد که گروه با ناتوانی فهم خواندن، مشکلاتی^۵ در کارکردهای اجرایی مورد بررسی نسبت به گروه کنترل نشان می دهند. در این مطالعه بیان شده که اختلالات فهم خواندن در کودکان مرتبط با نقایص در کارکردهای اجرایی است و ضعف در کارکردهای برنامه ریزی و سازمان دهی ممکن است منجر به ناتوانی فهم خواندن در کودکان شود. هم چنین سالو^۶ و همکاران (۲۰۰۷)، آموزش توجه را بر روی ناتوانی های ریاضیات و خواندن مورد بررسی قرار دادند. این آموزش بر کودکان با ناتوانی ریاضیات مؤثر نبود، اما بر کودکان با ناتوانی خواندن تأثیر داشت (تیران و همکاران، ۲۰۰۹). از این رو محتوای کتاب حاضر ضمن ارائه اجمالی دانش و آگاهی های موجود در زمینه ناتوانی های یادگیری و اختلالات خواندن، پیشنهادات لازم را برای ارتقاء مهارت های تحصیلی و تقویت حافظه کوتاه مدت کودکان نارساخوان به شیوه ای عملی برای کارشناسان علوم تربیتی، مربیان و اولیای این دانش آموزان ارائه می نماید.